



SREDNJA

DALMACIJA

HRVATSKA

*srce Jadrana*





## Srednja Dalmacija - srce Jadrana

Krenete li otkrivati Dalmaciju putem njezinih osebujnih prirodnih ljepota obale, otoka i zaleđa ili putem kulturnih znamenitosti i slojevite povijesti upisane u svakom kamenu njezinih ulica i trgova - svaki od tih putova dovest će vas u samo srce Jadrana. Jer, upravo tu jest srednja Dalmacija, srce obale, prostor u kojem dolazite do hrvatske povijesti, baštine i kulture koja se tu „čita“ bolje od ijedne knjige.

Još od pretpovjesnih i antičkih vremena tu su nastajale prve naseobine na otocima i obali, tu su se potom krunili hrvatski kraljevi, za taj djelić obale se stoljećima ratovalo, osvajalo ga se pa vraćalo onima kojima pripada. Sukobi i žrtve stvarali su legende i junake, zaštitnike i svece zato što su taj prostor njegovi stanovnici voljeli, čuvali, branili i ginuli za njega. Nije to bilo slučajno, srce je uvijek pisalo povijest ovih prostora.

Još od vremena kada je rimske car Gaj Aurelije Valerije Dioklecijan 1. svibnja 305. godine krenuo iz Rima prema svom novom domu, raskošnoj carskoj palači na mjestu današnjeg Splita, bilo je to zato što je svoje umirovljeničke carske dane želio provesti u pitomom zaljevu svoga djetinjstva, obraslot cvjetom brnistre. Pod nogama mu je bio cijeli svijet, mogao je svuda, ali prevladalo je - srce. Srce je i u kasnijim stoljećima, u 1700 godina, od carske palače stvorilo jezgru najveće urbane cjeline na Jadranu. Jednako kao što su u stoljećima povijesti prije i nakon njega razni vladari, plemeči i odličnici svoga vremena ispisivali povijest na otocima Visu, Hvaru, Braču ili u gradovima Trogiru, Omišu, Makarskoj, Solinu, Sinju, Kaštelima...

Zato se u srednjoj Dalmaciji na samo 30-ak kilometara udaljenosti mogu naći dva spomenika pod UNESCO-ovom zaštitom, upisana u Registar svjetske kulturne





baštine: Dioklecijanova palača u Splitu i povjesna jezgra grada Trogira, između kojih je Salona, danas najveći arheološki lokalitet hrvatskog Jadrana, a nekad glavni grad rimske provincije Dalmacije. Današnji grad Solin, nastao na ruševinama Salone, odigrao je važnu ulogu u hrvatskoj povijesti kao krunidbeni grad hrvatskih vladara. Na najsunčanijem otoku Hvaru nalazi se najbolje sačuvani primjer antičke parcelizacije zemljišta - Starigradsko polje - ager pod UNESCO-ovom zaštitom. U gradu Hvaru jedno je od najstarijih europskih kazališta, izgrađeno 1612. godine u središtu povjesne gradske jezgre. To je treće najstarije kazalište u Europi, a već je 400 godina srce kulturnog i društvenog života grada.

Kulturno naslijeđe u srednjoj Dalmaciji stvarali su nadahnuti umjetnici upisujući svoje umijeće u kamenu, mramoru i drvu zidova i palača ovdašnjih gradova. I nisu zbog toga u njima ostala samo nenadmašna remek-djela njihovih vještih ruku nego i dio njihova srca koje su ugradili i ostavili za povijest u ljepotama kuća i njihovih pročelja, crkava i muzeja, rađenih pomno i s puno ljubavi. Koliko su umjetnici koji su ovdje živjeli i radili cijenili i voljeli prostor u kojem su stvarali, najbolje govori Portal trogirske katedrale koji je isklesao Majstor Radovan 1240. godine, baš kao i kamene čipke i skulpture majstora Bonina da Milana, Jurja Dalmatinca, Andrije Alešija i Nikole Firentinca te mnogih drugih koji su za antologije umjetnosti ostavili upravo ovdje djela svojih ruku. Orahove vratnice splitske katedrale, koje je izradio majstor Andrija Buvina 1214. godine, upisane su u povijest europske romaničke drvene skulpture.

Na bogatim umjetničkim dosezima svojih prethodnika, koje je srednja Dalmacija nadahnjivala za najljepša umjetnička djela, ovaj kraj iznjedrio je niz velikih slikarskih imena, među kojima Emanuela Vidovića, najpoznatijega hrvatskog slikara s početka 20. stoljeća. U najvećem broju svojih djela slikao je pejsaže



svoga kraja unoseći u akvarele i ulja svu ljubav prema moru, nebu, oblacima, sutoru i obali svoje Dalmacije. U kiparstvu najveće je dosege imao Ivan Meštrović, suvremeniji kipar svjetskoga glasa, čije se umjetnine u kamenu, drvu i bronci nalaze u splitskoj Galeriji Meštrović, ali i u prepoznatljivim spomenicima poput Grgura Ninskog na sjevernom ulazu u Dioklecijanovu palaču.

Upravo na prostoru srednje Dalmacije počeci su hrvatske državnosti, ali i kršćanstva Hrvata koji su još od 7. stoljeća kao vjernici svoje srce darovali Gospu. Na ovom području mnogobrojne su kapele, crkve i svetišta posvećena najvjernijoj zaštitnici Hrvatske, među kojima je i ono Gospe od Otoka u Solinu, najstarije Marijino svetište u Hrvatskoj. Najveće svetište je ono Gospe Sinjske koja je 1715. godine, prema predaji, sačuvala svoj narod od nadmoćne turske vojske, a zahvalni su joj branitelji zlatnom krunom okrunili sliku ispod koje na latinskom piše: „Zauvijek okrunjena slavi pobjedu. Godine 1715.“ Od toga vremena Gospa se naziva Čudotvornom, a na spomen pobjede nad Turcima svake godine u kolovozu igra se viteška igra Sinjska alka.

Za splitsku katedralu svetog Dujma, nekadašnji mauzolej cara Dioklecijana, može se reći da je najstarija katedrala na svijetu jer je kao građevina tako dugo u bogoslužju. Spličani su uz taj carski mauzolej, u kojemu počivaju kosti splitskog zaštitnika svetog Dujma, podigli i velebitni zvonik koji je i danas simbol Splita. Ono što srednju Dalmaciju čini posebnom jest i tradicija čuvanja starih narodnih i vjerskih običaja u procesijama, bdijenjima, pješačenjima i zavjetima, najčešće vezanim uz katoličke blagdane i zaštitnike mjesta. Pučka procesija Za križem, koja se održava stoljećima u noći između Velikog četvrtka i Velikog petka, prolazeći kroz razne kapele i crkvice na otoku Hvaru, nezaboravan je i autentičan doživljaj.

Gotovo da i nema urbanog središta na obali, otocima ili u Zagori koje u svojim škrinjama ne čuva neki

poseban djelič povijesti i kulture tog kraja, zanimljivost koja pokazuje važnost tog prostora tijekom cijele povijesti. Tako se u franjevačkom samostanu u Zaostrogu pokraj Makarske nalazi slika "Posljednja večera" nepoznatog autora iz 18. stoljeća na kojoj je uz Isusa i apostole nacrtan i pas dalmatinac koji je ime dobio po Dalmaciji i ilirskom plemenu Dalmata. Ništa manje zanimljiva nije ni „Kuća sretog čovjeka“ u blizini crkve u gradu Omišu, a dobila je naziv po vlasniku koji je u 15. stoljeću na njezina vrata, srca puna sreće, dao uklesati natpis: "Bože, hvala ti što sam živio na ovom svijetu".

Dovoljno se jednom susresti s neviđenim spojem modrine priobalja i zelenila borova u najljepšim kilometrima pješčanih i šljunčanih plaža na Jadransku, pa da - zaigra srce. Nije to samo obala koja mami na odmor i užitke tijela. To su i prizori koji hrane dušu i pune srce blaženstvom. Stoljetni borovi nadvijeni nad plažama, povijajući grane prema tlu, kao da su i sami odlučili gostima pružiti zaštitu od sunca, ugodu boravka u hladovini, na bijelim oblucima uz more, uz dašak osvježavajućeg maestrala. Pogled u visinu zaustavlja se na vrletima Biokova, Kozjaka i Mosora, na Vidovoj gori na Braču, najvišem otočnom vrhu Jadrana, pa se onda rasipa pred niskom sunčanim otoku Hvaru, Šolte i Visa, koji su sačuvali svoja mala kamena središta daleko od vreve i brzine, užurbane obalne svakodnevice. Tu se na trenutak čini kao da je život zastao, a on zapravo mirno pulsira u nekom drugom ritmu, ritmu kamenih kaleta, maslinika, vinograda i polja lavande.

Ali tamo gdje završava more, ne prestaje i čarolija srca Jadrana. Ono jače zakuca kad se iza obalnih planina, na samo dvadesetak kilometara od mora, pred namjernikom otvoriti čarobni svijet u zagrljaju rijeke i planine. Zeleno je to srce Zagore, prepuno magične ljepote, legendi, autentičnih priča, stoljetnih utvrda i raskošne prirode. Ako vam netko srednju Dalmaciju opiše samo kao prostor povijesti, kulture i lijepih plaža,

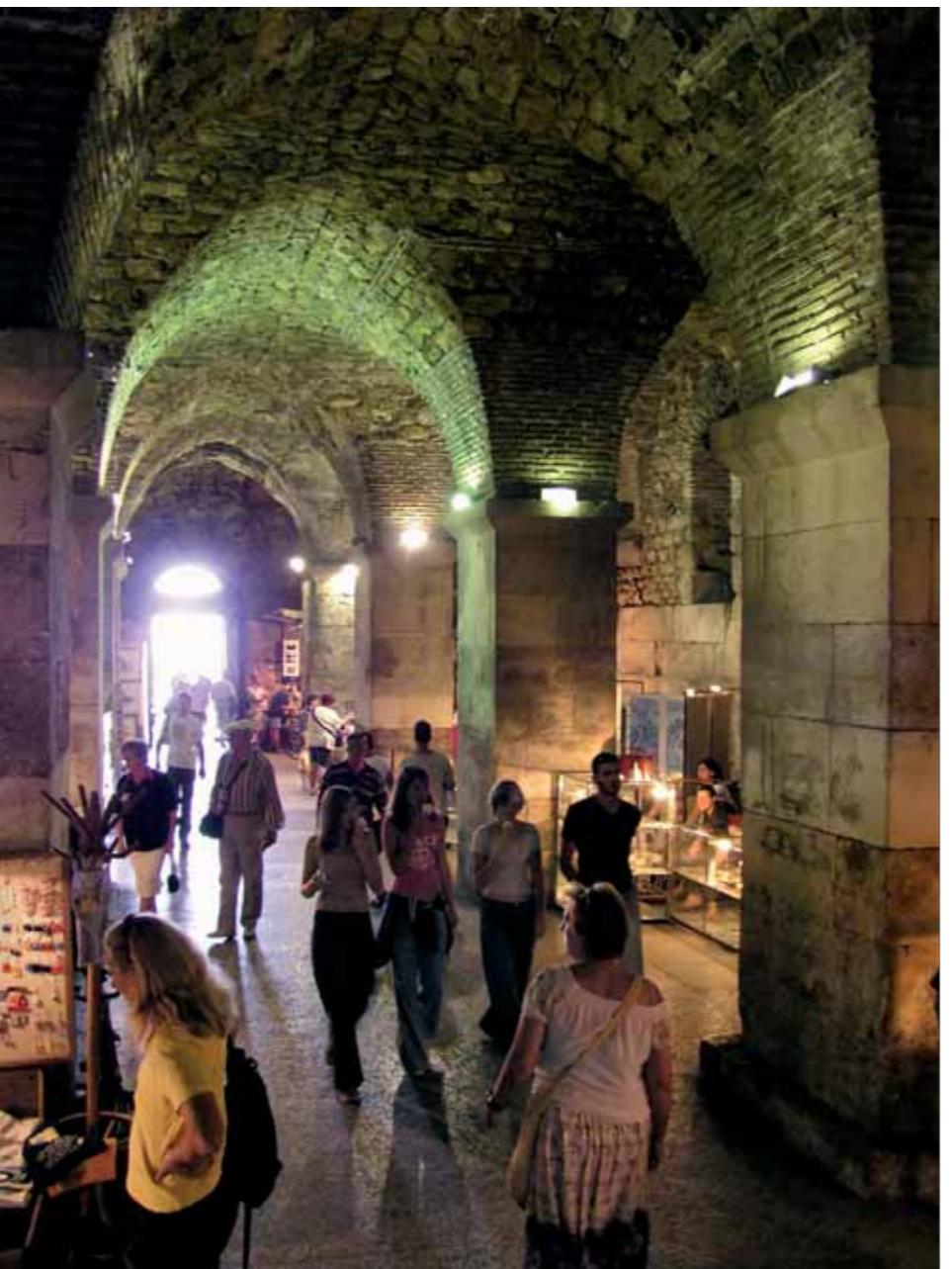
nemojte mu vjerovati jer zeleno srce Zagore mesta su za nezaboravne sportske aktivnosti. Baš to područje poznato je po jahačkim školama i domaćinstvima agroturizma.

Biciklističke staze uređene u zaledu, uz obalu i na srednjodalmatinskim otocima vjugaju kroz pitomi krajolik, a u brzacima rijeke Cetine, među njezinim gudurama, okupljaju se ljubitelji canyoninga, kanu-safarija, raftinga i slobodnog penjanja. Mjesta Makarske rivijere idealna su za obiteljski odmor, ali i aktivni odmor u obližnjem Parku prirode Biokovo.

Kada se cjelodnevnom ugodom ispunii srce, domaćini će vas pozvati za stol, najbolje mjesto srdačne dobrodošlice, ponuditi vam ribu i školjke ili janjetinu specifična okusa, ali i specijalitete poput bračkog vitalca i ovčeg sira iz ulja. Cetinski kraj je poznat po arambašima, riječnim rakovima i specijalitetima od žaba. Na obali i otocima ne zaboravite počastiti i svoje nepce pa probati soparnik, dalmatinski brdet, sve vrste svježe ribe, školjaka i povrća, deserte poput rafiola, kaštelanske torte i torte Makarane, viški hib, kroštule, dalmatinske fritule ili hvarske paprenjake, ali i grožđe uzgojeno na strmim padinama, koje vrijedne ruke vinara pretaču u najpoznatija ovađašnja vina plavac, vugavu i druga.

Ako vas umore svi mirisi i okusi, kad ispunite dušu i tijelo, podijelite s domaćinima rijetku povlasticu današnjice, a to je boravak u regiji u kojoj su rijeke i vodotoci pitki, čisti i sigurni, a voda u kućama i na slavinama ugodna okusa i nepatvorene svježine. To je tek jedan dokaz da se čovjek ovdje nije poigrao s bogomdanom prirodom, nego je u dva tisućljeća dugoj povijesti koristiti, ali i štiti za buduće generacije, one koje će i sutra u srednjoj Dalmaciji uživati kao u srcu Jadrana.





## Split

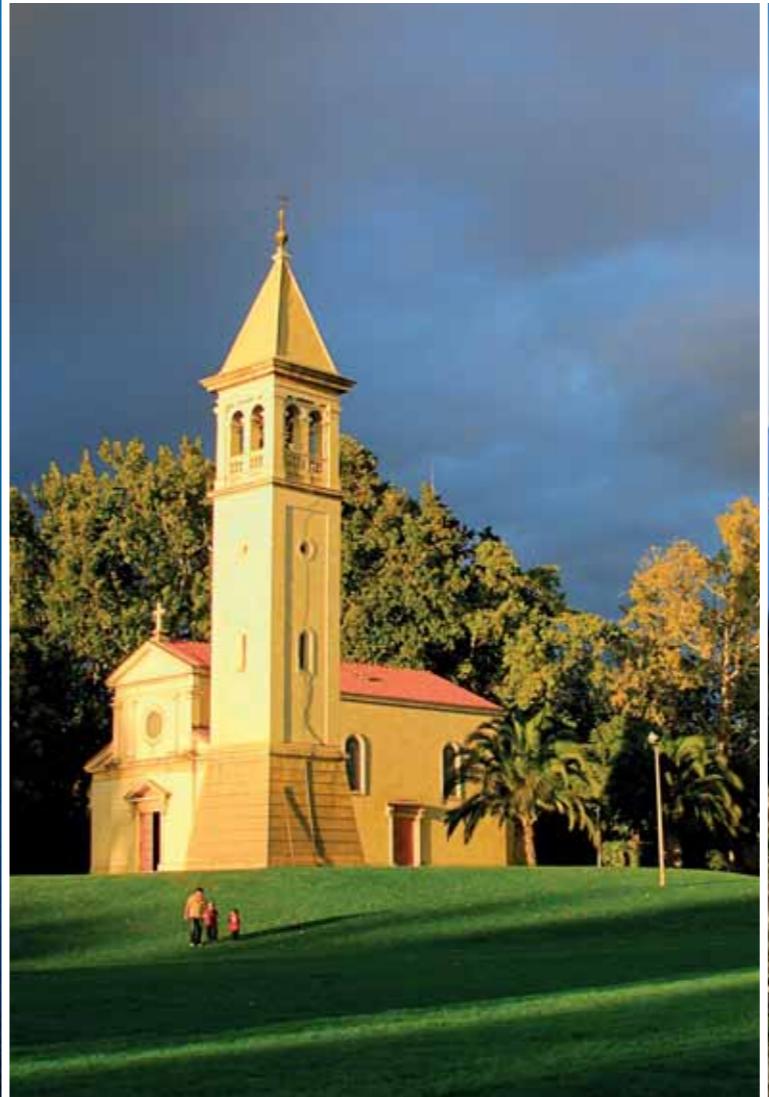
Teško je kazati što na današnje posjetitelje grada ostavlja jači dojam: povjesna jezgra ili način života njegovih stanovnika. Jer, zadovoljstvo života na otvorenom stil je kojim Spiličani žive, ispijući kavu na Rivi, dnevnom boravku Spiličana, ili u hladovini unutar kamenih zidova Dioklecijanove palače koji pružaju osvježenje u sparnim danima. Split sve svoje ljepote sa zadovoljstvom stavlja gostima na raspolaganje. Mogu koračati ulicama i prolaziti kroz stoljeća povijesti i umjetnosti, zaviriti u bogate škrinje muzeja, galerija i crkava, kako bi shvatili poneki djelić slojevite povijesti, ili uživati u sjeni borova brda Marjan i kupanju na splitskim plažama. U svakom od odabira neće pogriješiti jer u ovom gradu, čija je jezgra s Dioklecijanovom palačom upisana u Registar svjetske kulturne baštine, na ulicama će ih dočekati bučni i veseli domaćini, a u tihim izložbenim dvoranama nataložena povijest toga vječno mladoga grada.

# Splitska okolica

Atraktivno priobalje i bogato zaleđe grada Splita nedjeljni su njegov dio. Šest kilometara šljunčanih plaža Podstrane na južnom ulazu u grad rijetko su urbano područje u kojem se plaže prostiru do kuća,

apartmana, malih obiteljskih hotela, ali i hotela s pet zvjezdica. Na sjevernim prilazima Splitu poznata je špilja Vranjača, a krajolikom dominira srednjovjekovna Kliska tvrđava smještena na liticama

nepristupačne klisure između planina Mosor i Kozjak. S nje se pruža pogled na Solin, antičku Salonu i rijeku Jadro, koja pitkom vodom već 17 stoljeća napaja grad i cijeli kraj.



## Trogir

Povijesna jezgra tog skladnoga grada, upisana u Registar svjetske kulturne baštine, jedna je od najljepših urbanih cjelina na Jadranu. Obilazak Trogira koji na tom prostoru postoji od 3. stoljeća poseban je doživljaj, iako je njegov središnji dio velik tek 750 koraka, kako je jednom davno izmjerio povjesničar Pavao Andreis.

U samostanu svetog Nikole čuva se i danas reljef grčkog boga Kaisara, boga sretnog trenutka koji se pojavljuje jednom u životu, dajući čovjeku mogućnost da ga "uhvati za čuperak".

U uskim kamenim uličicama grada, koji zovu i grad muzej, i danas su palače starih plemićkih obitelji, a u njegovim crkvama i na trgovima uvijek se iznova podastire raskoš talenta kojim su umjetnici stoljećima izazivali radost povjesničara i gostiju, a ponos domaćina. Današnji Trogir živi ritmom suvremenoga turističkoga grada i omiljeno je odredište putnika i nautičara koje nadahnjuje svojom stoljetnom kamenom ljepotom u srcu Jadranu.



## Trogirska okolica

Male šumovite šljunčane uvale na jednom od najrazigranijih obalnih pejsaža, rivijera su na kojoj su se još od antičkih vremena smještale raskošne vile uz more. Kamene i šljunčane plaže i besprijekorno čisto more glavni su aduti tog turističkog prostora na kojem, među ostalim, vrijedi pogledati mlin iz 16. stoljeća na Pantani te kulu iz 15. stoljeća u Marini. Obližnji otok Čjovo mostom je povezan s Trogirom, a kratkom šetnjom iz njegovih se naselja dolazi do skrovitih plaža obraslih borovom šumom.





## Kaštela

Duboka i vrlo zaštićena uvala između Splita i Trogira poput prirodnog zaklona i bijega u sigurnost već u najranijoj povijesti postala je mjesto gradnje ljetnikovaca bogataša iz obližnjih većih urbanih sredina. U strahu pred Turcima potom se grade utvrde uza samu obalu pa tako krajem 15.stoljeća niče šesnaest utvrda - palača renesansnoga arhitektonskog stila s bogatim unutarnjim prostorima. Oko sedam takvih utvrda oblikovala su se naselja koja se stapaju u današnji grad Kaštela.



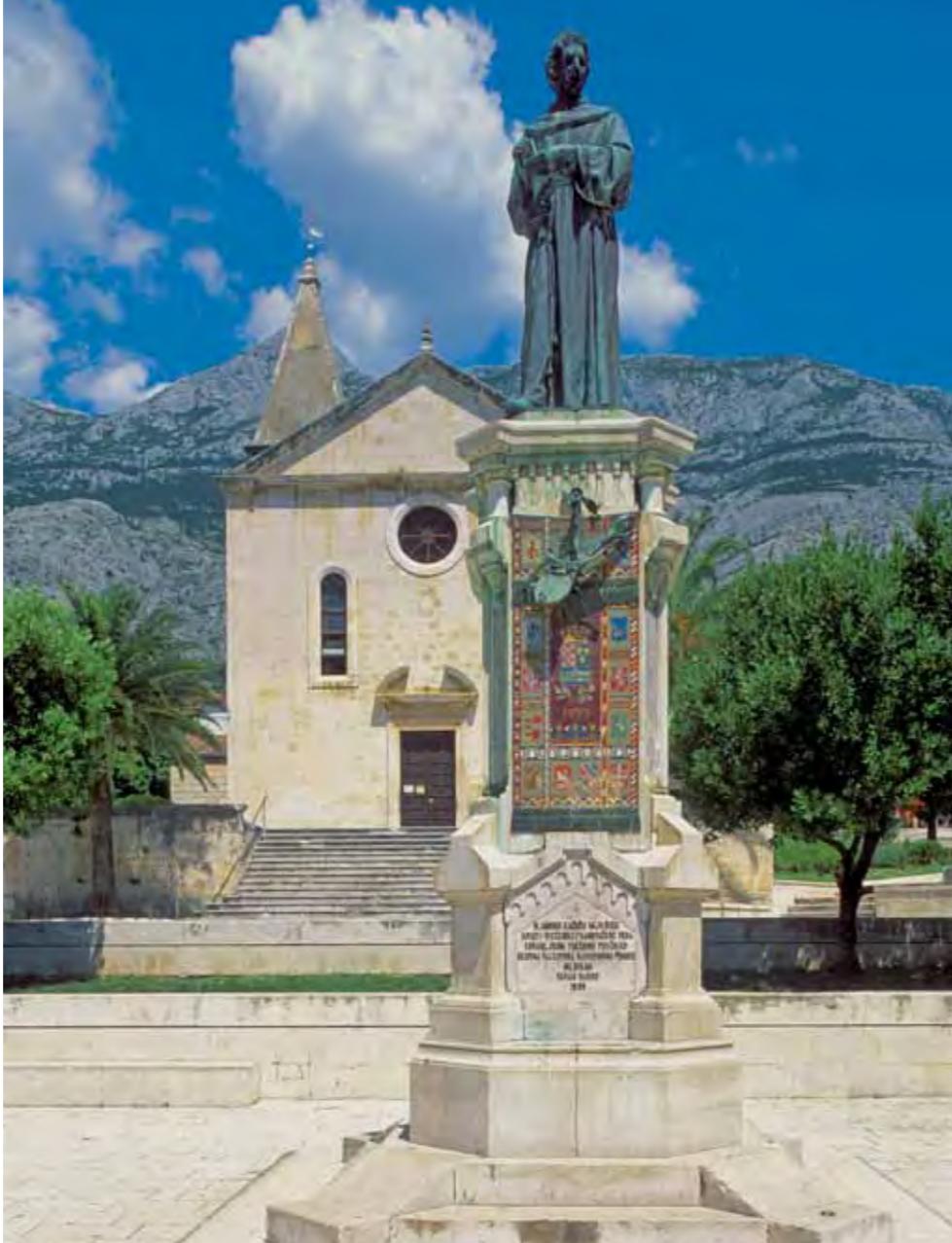
## Omiška okolica

Slikovitosti grada Omiša poseban pečat daju utvrde Mirabela i Starigrad te kanjon rijeke Cetine koja se baš tu, nakon sto kilometara krševitog toka, ulijeva u more. Iz tog kanjona strmih litica omiški gusari napadali su brodove na Jadranu. Taj dio obale poznat je po iznimnim pješčanim plažama, među kojima je najveća gradska plaža u Omišu, dugačka gotovo kilometar, sa sedamsto metara dugim plićakom. Cijelo područje omiške rivijere poznato je po izvorima slatke vode, a kod mjesta Vrulje jedno je od najvećih izvorišta koje se vidi na površini mora.

# Makarska

Središnji grad turističke rivijere po kojemu ona nosi ime, atraktivno je ljetovalište raznovrsne ponude, u kojem svatko može naći odmor o kojem sanja.

Iznad Makarske je planina Biokovo koja u svojim dubokim usjecima ledi vodu i usred ljeta. A podno njenih visova, u prirodnoj luci između dvaju poluotoka sa šumovitim šljunčanim plažama, smjestio se grad stješnjen u kilometar širine koja morsko plavetnilo dijeli od planinskih visina. Povijest grada najbolje je upoznavati u franjevačkom samostanu starom više od 500 godina koji čuva pinakoteku, knjižnicu i jedinstveni Malakološki muzej.





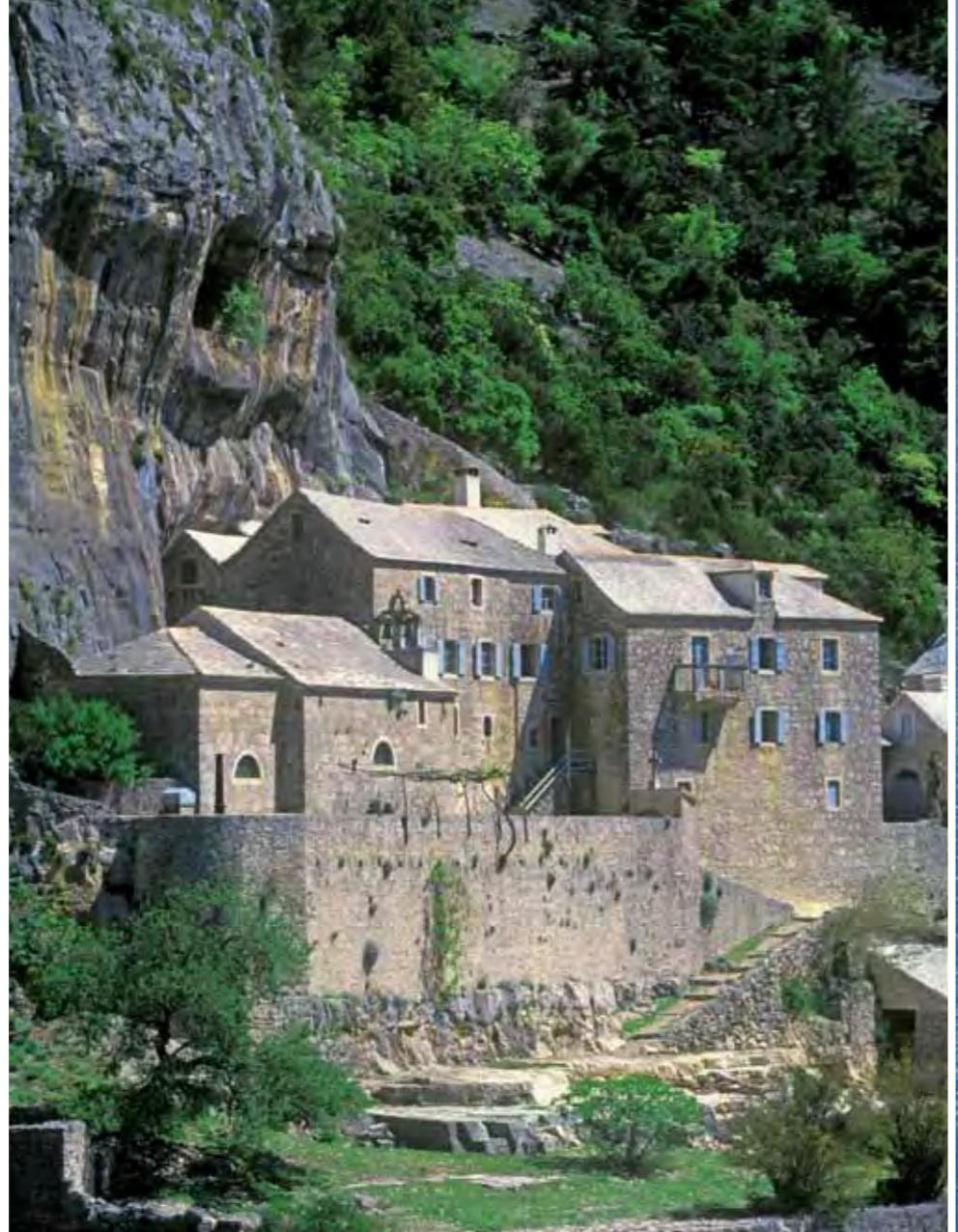
## Makarska rivijera

Šezdesetak kilometara šljunčanih plaža najbjelijih oblataka, s niskom turističkim mjestima smještenih poput bisera podno planine Biokovo, s "čelom u munjama, a nogama u moru", čini Makarsku rivijeru, rivijeru duge i bogate turističke tradicije prihvata gostiju, aktivnog odmora, birane gastroponude i ljetnih večeri ispunjenih zabavom i pjesmom.

Jedinstveno je to područje najljepših jadranskih plaža uvućenih u skute kamena i borova, gdje je turizam dio svakodnevice, tradicije i želje da se uvijek bude bolji, drukčiji, ljepši.

# Otok Brač

Otok je najslavnije klesarske tradicije bijelog kamena kojim je izgrađena Bijela kuća u Washingtonu, parlamenti u Beču i Budimpešti, ali i Dioklecijanova palača u Splitu i katedrale u Trogiru i Šibeniku. Samostan Pustinja Blaca iz 1550. godine i danas svjedoči o srednjovjekovnom životu na otoku, baš kao i osamljene ranosrednjovjekovne crkvice u unutrašnjosti otoka. Turistički Bol s plažom Zlatni rat, čiji se izgled mijenja ovisno o smjeru vjetra i valova, Vidova gora, grad Supetar, Zavičajni muzej u Škipru, tek su dio onoga što oduševljava na tom najvećem srednjodalmatinskom otoku.







## Otok Hvar

Otok sunca i lavande, stoljetnih suhozida i pastirskih stanova jedno je od onih mjesa koja pune dušu ljepotom. Ne zna se pljeni li na njemu veću pozornost sklad povijesti i umjetnosti ili ljepota prirode. Šetnja stoljećima izlizanim kamenim uličicama ili najvećim otočnim trgom na obje strane Jadrana u središtu grada Hvara, kao i šetnja poljem upisanim u listu svjetske kulturne baštine - agerom Staroga Grada, neponovljiv je doživljaj koji otvara knjigu povijesti. U omamljujućem mirisu i ljubičastom odsjaju lavandinih polja, u grožđu koje upijene zrake sunca pretače u najbolje vino, Hvar ostaje simbolom organiziranog turizma.

# Otok Šolta

Bez obzira što na tom malom otoku u Splitskim vratima prvo vidjeli - poljsku kućicu u kamenu usred makije ili raskošni dvorac obitelji Marchi iz 1706. godine, Šolta će vam zarobiti srce. Malo gdje kao tamo, duboke i sigurne uvale pružaju i danas mir, odmor i potpuni odmak od svega u turizmu već viđenog. Otok meda, rogača, maslinika i ulja, otok aromatičnog bilja, ljepotom i skladom prirode pružao je nadahnuće umjetnicima i književnicima koji su tu stvarali neka od najljepših djela.



# Otok Vis

Na pučini otvorenog mora najvrjednije je helenističko nalazište u Hrvatskoj, s ostacima grčke kolonije Issa. Nalazi iz Isse pohranjeni su u Arheološkome muzeju u Visu, a najpoznatiji izložak i simbol Visa brončana je glava grčke božice Artemide. Otok Vis krase stare crkve i skladne kamene kuće, a današnju panoramu zaklonjenih uvala upotpunjuju jahte i brodice, nautičari i ronioci. Sačuvana je autentičnost njegovih mesta, posebno u Komiži, gdje ponad grada pogled luta po otvorenoj pučini i najudaljenijim jadranskim otocima Biševu, Svetom Andriji i Palagruži.





## Zagora

Malo gdje se modrina priobalja tako približila dašku kontinenta kao što je to u Zagori čijim zelenim padinama vijugaju pitome i pitke rijeke, a od mora je dijele tek planine Kozjak, Mosor i Biokovo. Treba se napiti te vode koja čas pitomo žubori, odmah potom prijeteći huči i pjeni se i upiti kroz nju snagu gorštačkog i neslomljivog duha njezinih ljudi. Posjet bistrim, zelenim rijekama, špilji Vranjači s okamenjenim vodopadom i podzemnim dvoranama, jedinstvenom kraškom fenomenu Modrog i Crvenog jezera, Sinjskom i Vrgoračkom polju, koja obiljem plodova hrane cijeli kraj, neponovljiv je osjećaj dodira izvorne prirode.

Vrijeme, ljudi i legende na ovom području, u kojem usmena predaja i danas živi, satkali su jedinstvenu oazu zgušnute povijesti utkane u kamene kuće i stoljetne utvrde.

Nakon aktivnosti u prirodi, tradicija okupljanja za stolom uz domaću hranu, proizvedenu u mješavini oštrog planinskog zraka i bogato natopljenih dolina, podarit će vam neke nove okuse i vratiti izgubljenu snagu.

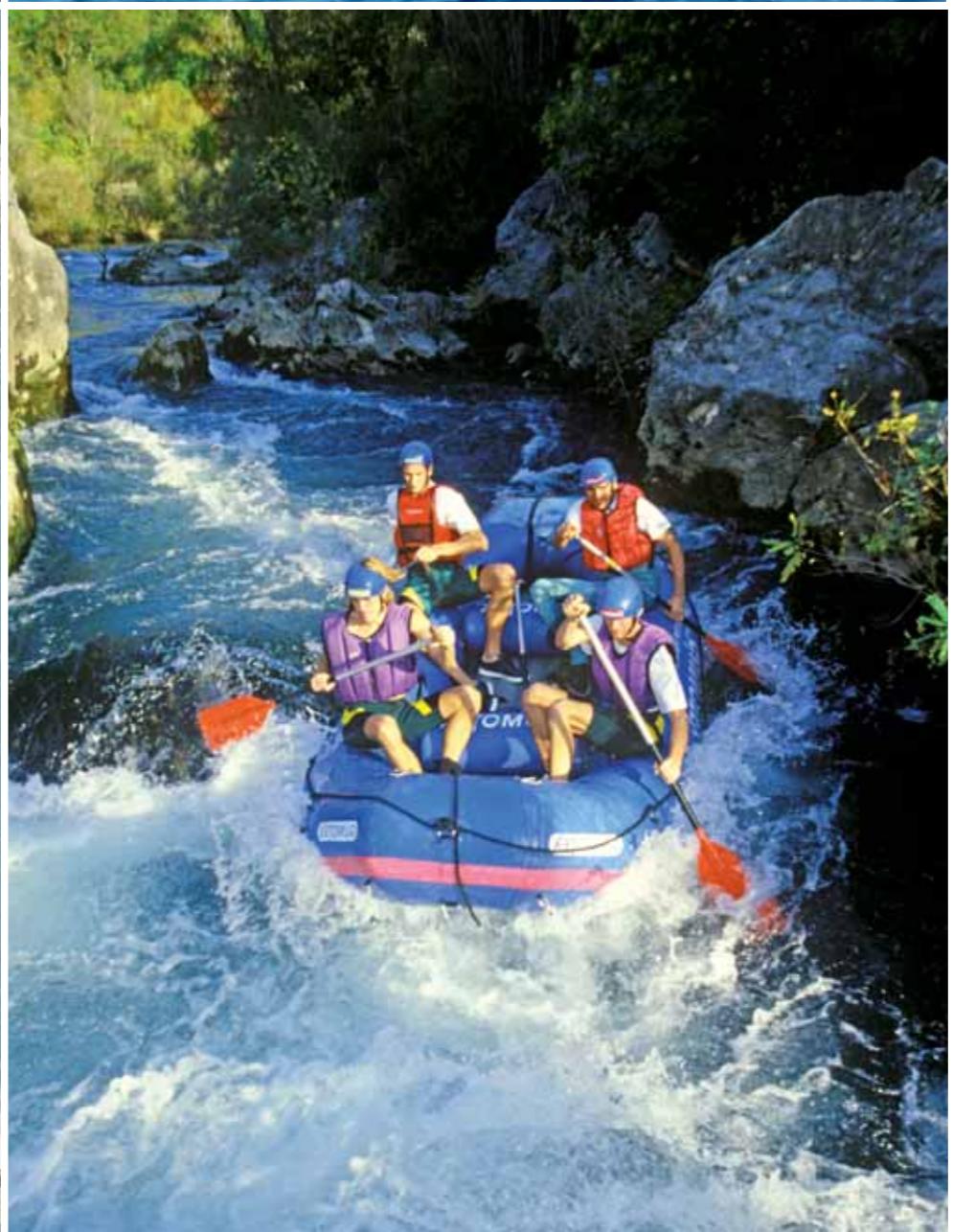


## Gastroužici

Trpeza Dalmacije kao da je već stoljećima prije nas bila na tragu suvremenih prehrabnenih normi: lagano kuhanja i lako probavljiva hrana s mnogo ribe, maslinova ulja, povrća i začinskih trava osnova je svakog obroka. No, u toj dalmatinskoj gastronomskoj poruci jednako je važan glavni sastojak i način na koji se priprema, ali i svaki od posebnih biljnih dodataka koji uz peršin i češnjak tvore malu kulinarsku tajnu s mirisom lovora, ružmarina ili bosiljka, dok su masline i kapare uvijek na stolu.

Kada je riječ o mesnim specijalitetima kojima se diče domaćini, bez premca je dalmatinski pršut, dimljen i sušen na buri, koji se najčešće servira s ovčjim sirom, te janjetina.





## Odmor za dušu i tijelo

Boravak u srednjoj Dalmaciji može biti puno više od mirnog odmora na suncu uz najčišće more Sredozemlja, bez obzira jeste li u hotelu, privatnom apartmanu, kampu ili na brodu, jedrilici. Uzbudjenje koje nude sportske aktivnosti prilagođene prosječnoj tjelesnoj kondiciji, ali i one u kojima provjeravate granice izdržljivosti i avanturičkog duha, ostavit će, uz jedinstven doživljaj slobode, i predivne uspomene. Zaronite u plavetnilo mora, pješačite uređenim stazama na obali i otocima, pomozite domaćinima u branju grožđa i cvijeta lavande, saznajte što je tako opojno u mirisima ljekovita bilja dalmatinskog krša, otkrijte izazove planinskih staza i penjanja, spuštanja niz brzace rijeka, uhvatite vjetar u jedra... i uživajte na sve načine u povjesnom bogatstvu, kulturnom naslijeđu i svemu što pruža modrina mora i srednja Dalmacija - srce Jadrana.





## DALMACIJA

SREDNJA

Turistička zajednica  
Splitsko-dalmatinske županije  
Prilaz brace Kaliterna 10/1  
21 000 Split, Hrvatska, p.p. 430  
tel/fax: +385 (0)21 490 032;  
490 033; 490 036  
info@dalmatia.hr  
www.dalmatia.hr

[www.dalmatia.hr](http://www.dalmatia.hr)

Nakladnik: Turistička zajednica  
Splitsko - dalmatinske županije  
Za nakladnika: dr.sc. Mili Razović

Koncepcija: doc. dr. sc. Fedja Vukić,  
prof. dr. sc. Marcel Meler

Uredništvo: prof. dr. sc. Ivo Babić,  
dr.sc. Mili Razović

Tekst: Ružica Mikačić  
Fotografije: Andrija Carli, Ivo Pervan,  
Branko Ostojić, Mario Romulić, Zlatko  
Sunko, Krešimir Žanetić  
Lektura: Slavica Aralica

Oblikovanje i priprema: Norma  
International d.o.o., Zagreb  
Tisk: Tipomat d.o.o.

